

УДК 811.161'373.7

ІДІОМА (И) КОНЦЫ В ВОДУ В СИНХРОНІЇ ТА ДІАХРОНІЇ

Жуйкова М.В.

Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк, Україна

У статті запропоновано нову версію походження "темної" російської ідіоми *(и) концы в воду*, що у ХІХ ст. вживалась у своєму первісному значенні, яке маркувало благополучне завершення якоїсь складної справи. Припускається, що ця ідіома генетично пов'язана, по-перше, з традиційною обрядово-календарною формулою вигнання нечистої сили, а по-друге, з популярними російськими пареміями двох типів: *Кто лопти плетет, тот умей и концы хоронит* та *Правду, что дугу, в воду не спрячешь: концы в воду, а середка наружи*.

Ключові слова: ідіома *(и) концы в воду*, паремія, синхронія, діахронія, семантика.

Історична (діахронна) фразеологія, незважаючи на величезну кількість робіт, присвячених реконструкції внутрішньої форми й походженню окремих сталих виразів, фактично робить перші кроки. Про це досить яскраво і переконливо пише В.М.Мокієнко в одній зі своїх останніх робіт "Народная этимология в исторической фразеологии" [2, с. 228-238]. У чому ж причина суттєвого відставання фразеології від інших історичних дисциплін (історичної фонетики, граматики, навіть лексичної етимології)? Відповідь очевидна – незрівнянна складність предмету дослідження, який досі не вдається навіть задовільно класифікувати, через відсутність регулярності та повторюваності у механізмах творення фразем (якщо говорити не про формально-семантичні моделі, які охоплюють лише частину стійких сполучень, а про масив фраземіки мови в цілому), через різну історичну глибину досліджуваних явищ і т.д. Все це, звичайно, ускладнює й відсутність (точніше, нерозробленість) методик, які б дозволяли отримати хоча б несуперечливі з точки зору вимог лінгвістичної науки результати. Чи можливо взагалі розробити методики, якщо йдеться про закриті для сучасного дослідника, загублені в часі процеси? Про одиничні фраземи, що не творять формально-семантичні моделі? Про фраземи, що погано зафіксовані старими джерелами (або й зовсім не зафіксовані)? На нашу думку, за таких умов залишається лише сподіватися на щасливий випадок, який, можливо, надасть фразеологові унікальну інформацію для виявлення минулого ідіоми та дозволить висунути верифіковану гіпотезу про її походження.

Нашу статтю присвячено етимології однієї з "темних" ідіом російської мови – виразу *(и) концы в воду*. Очевидно, в українську та білоруську мову він потрапив уже в готовому вигляді, як запозичення з російської, тому його етимологізація потребує звернення до фактів російської історії та народної культури.

Розгляньмо актуальне значення цієї ідіоми в сучасних фразеологічних словниках, а також коротко подамо відомі версії її походження.

У словниках російської фразеоматики за редакцією О.І.Федорова та О.І.Молоткова ідіома подається у формі *и концы в воду* і тлумачиться однаково: "Не

осталось (чтобы не осталось) никаких улик, следов, признаков чего-либо” [ФСФ 1, с. 315], [ФСМ, с. 204-205]. Подібне тлумачення подано і в “Історико-етимологічному довіднику” з російської фразеології, однак у ньому до ідіоми *и концы в воду* додається дієслівний компонент. Крім того, це джерело подає не одне, а два близьких значення: “*И концы в воду* (с компонентом *прятать, хоронить*). Простор., ирон. 1. Дело кончено, не осталось никаких следов, улик. 2. Об уничтожении чего-либо предосудительного, что необходимо скрыть” [БМС, с. 293]. Два значення ідіоми *кінці у воду* знаходимо в українському фразеологічному словнику, однак різниця в тому, що одне з них – актуальне, подібне на тлумачення, подані в російських фразеологічних словниках, а інше – застаріле (з прикладом із “Наталки-Полтавки” І.Котляревського): 1. “не залишати ніяких слідів злочину, негідного вчинку”. 2. “все вирішено” [ФСУМ 1, с. 375-376].

Наявні версії походження ідіоми (*и*) *концы в воду* зібрані в “Історико-етимологічному довіднику”. Коротко йдеться про таке:

а) Ідіома пов’язана з видом страти, яку застосовував цар Іван Грозний до новгородців (коли до шиї жертви прив’язували мотузку з каменем). Цієї версії дотримувалися відомі дослідники С.Максимов та М.Міхельсон.

б) Ідіома виникла з професійного мовлення розбійників, які викидали у воду тіла своїх жертв (ця версія представлена у “Словаре русского языка” Я.Грота та О.Шахматова).

в) Ідіома бере свій початок із мовлення моряків та рибалок. Коли судно відчалює від берега, краї канатів потрапляють у воду, пор. сталий вираз *отдать концы* (відв’язати мотузку, якими судно прив’язане до берега). Тут слово *конец* спочатку співвідносилось з канатом. Ця версія належить М.Шанському, В.Зиміну, О.Філіпову.

Наш основний аргумент проти всіх запропонованих гіпотез полягає в тому, що жодна з них не бере до уваги діахронної семантики ідіоми *и концы в воду*, хоча остання легко виявляється у численних вживаннях цього виразу у російській (і меншою мірою – в українській) літературі XIX століття. Звернімося до деяких характерних контекстів.

(1) Скотинін. ...*Хлопотать я не люблю, да и боюсь. Сколько меня соседи ни обижали, сколько убытку ни делали, я ни на кого не бил челом, а всякий убыток, чем за ним ходит, сдеру с своих же крестьян, таки концы в воду.*

Простаков. *То правда, братец: весь околоток говорит, что ты мастерски оброк собираешь.* Д. Фонвизин. Недоросль.

(2)– *Добре! от добре!* – сказав Солопий, хлопнув руками. ... *Да что думать: годится или не годится так – сегодня свадьбу, даи концы в воду!* Н.Гоголь. Сорочинская ярмарка.

(3) Аммос Федорович. *Да вам чего бояться? Колпаки чистые надел на больных, да и концы в воду.* Н.Гоголь. Ревизор.

Ці контексти дуже чітко засвідчують старе значення фразеологізму *и концы в воду*: “некое хлопотное дело благополучно закончено; больше не о чем беспокоиться”. Як бачимо, ідіома не завжди співвідносилась із ситуаціями, де щось приховувалось.

Близьке значення цей вираз має й у І.Котляревського (текст 1819 р.):

(4) *Н а т а л к а. О Петре! Скільки сльоз вилила я за тобою. Я знаю тебе і з тим не питаюся, чи іще ти любиш мене, а за себе — божусь...*

М и к о л а (перебиває). Об любові поговорите другим разом, ліпшим часом; а тепер поговоріте, як з возним розв'язатись.

*Н а т а л к а. Не довго з ним розв'язатись: не хочу, не піду, **т а й кінці в воду!*** І.Котляревський. Наталка-Полтавка.

Спочатку з'ясуємо запитання: як співвідносяться ідіоми *прятать* (*хоронить*) *концы в воду* и *концы в воду*? Чи можливо одну з них вважати основною, а іншу – утворену від її основи шляхом нарощування або ж редукції компонентів?

Зіставивши їх, з'ясуємо, по-перше, розбіжність у семантиці: *прятать* (*хоронить*) *концы в воду* означає 'уничтожать улики какого-либо преступления', а ідіома *и концы в воду* – 'сложное дело закончено, благополучно завершилось'. По-друге, легко помітити, що ці близькі за формою вислови зовсім по-різному поведуть себе в синтаксичному плані: якщо *прятать* (*хоронить*) *концы в воду* входить у структуру речення як звичайний дієслівний присудок, простий чи складений, див.(5), то ідіома *и концы в воду*, як правило, зберігає свою синтаксичну автономність й утворює самостійну приєднувальну конструкцію.

(5) *Если он сам ограбит, то старается **схоронить концы в воду.*** М.Салтыков-Щедрин, Благонамеренные речи.

Таким чином, це дві різні фраземи, що не виключає наявності між ними якихось генетичних чи асоціативних зв'язків.

Ще раз акцентуємо увагу на тому, що спочатку ідіома *и концы в воду* не співвідносилась з ситуаціями, де що-небудь приховувалось. Вживання сталого сполучення з цим значенням у літературі фіксуються пізніше, ніж ті, в яких йдеться про благополучне завершення складної справи. Що ж можна сказати про походження ідіоми *и концы в воду*?

У нашій гіпотезі ми виходимо з того, що ідіома *и концы в воду* – це фрагмент повнішої за складом одиниці – паремії. На це вказує синтаксична самостійність ідіоми, її вживання в приєднувальній конструкції. Саме так (поза структурою речення) використовуються в мовленні приказки. Справді, таке припущення підтверджується наявністю у збірці російських приказок І.Снегірьова (1848 р.) рідкісної паремії *Концы в воду, а пузыри наверх* [Снегир., с. 486]. У В.Даля ця ж паремія зафіксована двічі, у наступних формах: *Концы в воду – и пузыри вверх. Концы в воду – и пузыри в гору* [ПРН, с. 170]. На жаль, ці паремії подаються без будь-яких коментарів про те, що вони означали і як вживались. Однак цей напрям дослідження виявляється все ж таки не безплідним, подальші пошуки приводять нас до старої паремії *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*, де на місці першого іменного компонента *концы* стоїть сполучення *все бесы*.

На цю рідкісну, маловживану приказку звернув увагу О.І.Фьодоров, вивчаючи російську фразеоматику XVIII ст. У своїй монографії він навів єдиний відомий контекст з цією приказкою – фрагмент з комедії письменника XVIII ст. М.Матинського "Санктпетербургский гостинный двор". Крім цього, Фьодоров виявив у п'єсі Івана Крилова "Пирог" (1802 р.) вираз *так и беси в воду!* і припустив,

що “в данном случае мы имеем дело с устаревшей поговоркой, смысл которой не понятен” [4, с.164]. Паремія *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* потрапила в словник фразеологізмів російської мови XVIII ст. М.Ф.Палевської, де наводиться той самий фрагмент з комедії М.Матинського [Пал., с.115].

Звернімось до цього контексту.

(6) Крючкодей: *Ну, смотри же. Поручительство-то от векселя отрежь, как будто закладу у тебе не бывало; а я вексель Крепышкиной на обороте поскоблю, так вот все бесы в воду и пузырья вверх.*

Яку ж інформацію про зміст паремії може подати цей контекст?

Приказка використана в ситуації, де герой комедії (*Крючкодей*) хоче шляхом махінації (підробки грошового документа) досягти успіху у фінансових справах. Якщо на векселі зникне запис про позику грошей, то шахрайство неможливо буде викрити, а шахрая не притягнуть до відповідальності. Саме цей бажаний для себе результат герой маркує приказкою *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*. Її значення, згідно з інтерпретацією М.Палевської, таке: ‘О благополучном завершении какого-либо предприятия’ [Пал., с.115]. Однак досі неясно, як цей зміст пов’язаний з образом, що лежить в основі паремії: *бесы (черти)* переміщуються у воду (скажімо, стрибають), а з глибини на поверхню піднімаються бульбашки повітря.

Редуковану форму приказки (*Все бесы в воду*), від якої залишилась лише перша частина, крім п’єси І.Крилова, знаходимо також у сатиричному романі Василя Наріжного “Российский Жилбляз, или Похождения князя Гаврилы Чистякова”, що був надрукований у 1814 р. Тут вираз *Все бесы в воду* також означає благополучне завершення справи, вирішення складної, заплутаної проблеми:

(7) Староста. *Да коего ж беса мы с ним делать будем?*

3-й десятский. *Ну, когда уж так, пусть, собака, окрестится и мы заного выдадим шинкарку. Тут все бесы в воду, а он нас хорошенько за то попотчует да даст на кушаки, а бабам на повойники.* В.Нарежный. Российский Жилбляз.

Пізніші використання приказки *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* в її повній чи редукованій формі (у вигляді першої частини) нам невідомі. Очевидно, що вже на початку XIX ст. паремія сприймалась як архаїчна і зникла з ужитку. Це явище теоретично можна пояснити двома причинами: або смисл, що передає паремія, перестав бути для мовців актуальним, або ж приказку *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* замінив інший вираз, семантично еквівалентний і формально близький. Ми схиляємось до другого варіанту пояснення. Як нам видається, відомий фразеологізм *и концы в воду* виник шляхом формально-семантичної трансформації приказки *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*, отримавши від неї весь план змісту й частину плану вираження (*в воду*).

Тепер слід коротко зупинитися на запитанні про походження паремії *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*, яка використовувалась, коли йшлося про благополучне завершення якоїсь справи.

Семантичним центром цієї паремії є дві лексеми: “вода” і “бес”. У паремії створений образ чорта, який переміщується з суходолу у воду. Який сенс має це переміщення? Відомо, що у народній культурі вода є постійним (точніше,

узуальним) місцем перебування багатьох демонічних персонажів. Але, як свідчать етнографічні дані, деякі представники нечистої сили регулярно, у певні календарні періоди, переходять з води на землю, а потім знову зникають у воді. Це стосується, наприклад, русалок, які виходять на землю влітку, після Трійці, залишаються на ній приблизно до Івана Купала, а потім знову повертаються у воду. Іншим часовим інтервалом, коли на землі з'являється нечиста сила, є святки, тобто період від Різдва до Хрещення, як відомо, найбільш прийнятний час для ворожінь про майбутнє. У цей час на землі гуляють чорти. У М.І.Толстого є спеціальна робота, де він докладно описав одного демонічного персонажа на ім'я *шуликун*, популярного на Російській Півночі [3, с. 270-279]. За його даними, шулікуни (це невеликі чорти, розміром з кулак, що живуть артілями, ватагами) з'являються з води на святки і зникають у річці чи озері після водосвяття на Хрещення. Це підтверджується і сучасними етнографічними джерелами: "*На Святки на реку с крестным ходом ходят, а потом говорят, теперь всех шуликунов в речке, в Ердане потопили, некого бояться*" [Череп., с. 62].

Вихід нечистої сили з води в народній традиції інтерпретується як порушення усталеного світового порядку, як небезпечне для людей вторгнення у світ чужих, хаотичних сил. Тому для відновлення порушеного порядку використовуються спеціальні календарні обряди, що мають як акціональний, так і вербальний компонент. Як можна припускати (тільки припускати, оскільки фіксації цього календарного обряду дуже мало!), формула *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* спочатку була вербальною складовою обряду вигнання нечистої сили у воду, що здійснювався, скорше за все, наприкінці періоду 'страшних вечорів', тобто в січні, докладніше про це в [1, с. 336-349]. Є непрямі етнографічні докази, наприклад стаття Михайла Макарова 1828 року, що вказують на обрядову 'прив'язку' виразу *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* [Макар., с. 190]. Оскільки мета обряду вигнання нечистої сили – відновити порушений порядок, відправити нечисту силу в її локус, то формула *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* легко отримала узагальнене значення: 'складна справа благополучно закінчилась, немає потреби повертатись до неї'. Очевидно, з його появою стало можливим використання цієї паремії поза обрядовим контекстом.

Саме у такому значенні ('складна справа благополучно закінчилась, немає потреби повертатись до неї') вживався у XVIII ст. (і у першій третині XIX ст.) російський зворот *и концы в воду*. Цей промовистий факт дозволяє зблизити два вирази: паремію *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* і коротшу фразу *и концы в воду*. Очевидно, мовці іноді використовували цей вираз і в його повній формі: *Концы в воду, а пузырья на верх* (як він зафіксований у збірках І.Снегірьова та В.Даля). Втрата другого компонента (*пузыри на верх, вверх, на гору*) пов'язана, очевидно, з тим, що образ, який у ньому поданий, виявився для носіїв російської мови дуже далеким від змісту, що передається у першій частині паремії. Нагадаємо, що у російській літературі початку XIX ст. фіксується усічена паремія *Все бесы в воду* – тобто без другої частини.

Тепер слід дати відповідь на запитання: як замість *бесов* в паремії опинились *концы*? Звичайно, слово *концы* можна розуміти у результативному значенні, як

‘завершення справи’. Але в такому випадку тут слід очікувати однину (пор. *Конец — делу венец, и дело с концом, в конце концов*). Ще один можливий варіант – вважати *концы* евфемістичною заміною слова *бесы* (*беси*). Навряд чи його можна визнати правильним, оскільки такі заміни невідомі.

Тут ми ризикнемо зробити деякі припущення.

Як нам здається, лексема *концы* з’явилась у паремії *Концы в воду, а пузыри на верх* внаслідок атракції, тобто під впливом прислів’їв двох типів.

По-перше, це паремія, що базується на способі плетіння *лаптей*: *Лапти плетет, а концов хоронить не умеет, Кто лапти плетет, тот умеет и концы хоронить* [Аник., с. 149], *Кто лапти плетет, тот умеет и концы хоронить* [ПРН 1, с. 170]. Слово *конец* означає тут край, кінець однієї смужки лика, тобто матеріалу, з якого плели *лапти*. Пор. діалектне *конец* у значенні “лько определенной длины для вязания лаптей” [СРНГ 14, с. 253]. Оскільки таких смуг використовувалось багато, в паремію ввійшло слово у множині – *концы*. Переносне значення цих паремій вказує на необхідність (або вміння) приховувати сліди своєї діяльності. Зрозуміло, йшлося про незаконні справи, які слід здійснювати непомітно, щоб не видати себе, не залишити доказів. Невипадково В.Даль розмістив паремію *Кто лапти плетет, тот умеет и концы хоронить* у розділі “Сознание – Улика”. Скорше за все, ці паремії стосувались крадіжок, на що вказують деякі варіанти, наприклад: *Крадёт, а концов не умеет хоронить* [Аник., с. 143]. Таким чином, слово *концы* отримує у семантичному просторі поданих приказок узагальнене значення ‘те, що слід приховати’.

По-друге, можна припустити, що слово *концы* у приказці *Концы в воду, а пузыри на верх* з’явилось під впливом паремій, що базуються на образі дерев’яної дуги, що не тоне у воді. Ці паремії формують цілу семантично і формально близьку групу: *Неправда* (или: *Грех*), *что дуга ветловая: концы в воде, так середка наружу; середка в воде — концы наружу* [ПРН 1, с. 162], *Грех, что дуга вязовая, концы в воде, середка наружу* [ППЗ, с. 153], *Правду, что дугу, в воду не спрячешь: концы в воду, а середка наружи* [Аник., с. 145]. Це експліцитні порівняння, в яких основою для зіставлення служить звичайний у селянському побуті предмет – дуга для запрягання коней. У пареміях відзначена властивість дерева не тонути у воді, а плавати на її поверхні. Референтом слова *конец* у цих пареміях є “кінець, край дуги”, що протиставляється її середині. У цьому компоненті паремії актуалізований смисл “те, що складно або неможливо заховати”. Порівняння правди (неправди, гріха) з дугою, яка не потопає, базується на народно-етичному переконанні, що все таємне рано чи пізно стане явним.

Як бачимо, символічне значення лексеми *конец* в обох типах паремій досить близьке: кінець – це те, що хтось хоче приховати від людських очей. Пор. паремію *Как ни хорони концов, а выйдут наружу* [ПРН 1, с. 161], з якою можна зіставити обидві базові ситуації: плетіння личаків та занурення у воду дерев’яної дуги. Інші паремії виразніше вказують на те, що приховують щось недозволене, гріховне, злочинне: *Как ни хорони концов, а Бог попутает, выдаст, Как ни хорони концов, а Бог найдет* [ПРН 1, с. 162].

Звернімо увагу на те, що в паремії, яка містить у собі порівняння правди (неправди) з дугою, вводиться й посилання на сферу води як місця, де можна щось надійно заховати, не залишаючи слідів і при цьому не боятися, що предмет з'явиться на поверхні води. Таким чином ми припускаємо, що в результаті контамінації наступних паремій: *Лопти плетет, а концов хоронить не умеет* і *Правду, что дугу, в воду не спрячешь: концы в воду, а середка наружи*—і виникла ідіома *прятать (хоронить) концы в воду*.

Що ж стосується обрядової паремії *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*, то про її близькість до приказок про дерев'яну дугу свідчить той факт, що в обряді вигнання нечистої сили нечиста сила також ховалась у воді. Заміна слова *бесы* словом *концы* могла, очевидно, відбутись тоді, коли у свідомості більшості мовців паремія *Все бесы в воду, да и пузырья вверх* вже не асоціювалась з обрядовою практикою вигнання чортів, відокремилась від неї й отримала узагальнене значення.

Отже, є підстави вважати, що російська ідіома *и концы в воду* утворена складним шляхом у кілька етапів. Вона була безпосередньо виділена із старої паремії *Концы в воду, а пузыри вверх*, яка в свою чергу є трансформацією обрядової вербальної формули *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*. Від неї ідіома *и концы в воду* отримала своє перше значення “про (благополучне) завершення складної справи” і частину плану вираження (*в воду*). Паремія *Концы в воду, а пузыри вверх*, очевидно, не була широко популярною і легко втратила свій другий компонент. Паралельно з цим відбулась заміна іменного компонента *все бесы (беси)* на лексему *концы* в обрядовій вербальній формулі *Все бесы в воду, да и пузырья вверх*. Це спричинило, очевидно, семантичне притягання, атракція паремії про бісів, з однієї сторони, та паремій про личаки (*Кто лопти плетет, тот умей и концы хоронить*) та про дугу (*Правду, что дугу, в воду не спрячешь: концы в воду, а середка наружи*), з іншої. Можливо, саме стійка культурна пам'ять, що пов'язує ці паремії з ідіомою *и концы в воду*, зумовила її використання в тих ситуаціях, де йшлося про необхідність (бажання) приховати щось від людських очей (наприклад, тіло вбитого чи сам факт вбивства). Таке припущення звучить досить переконливо, якщо взяти до уваги старе значення ідіоми *и концы в воду*, що не пов'язане з ситуацією приховування чи знищення чого-небудь незаконного. Очевидно, зсув у референції, а потім – і в значенні цієї ідіоми був спричинений атракцією до популярних паремій, близьких за образною складовою (внутрішньою формою).

Таким чином, ідіома *и концы в воду* пройшла унікальний шлях розвитку, реконструювати який можливо лише за умови врахування широкого мовного та культурного контекстів.

Список літератури

1. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: Монографія. — Луцьк: РРВ "Вежа" ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. — 416 с.
2. Мокиенко В.М. Народная этимология в исторической фразеологии // Ad fontes verborum: Исследования по этимологии и исторической семантике. К 70-летию Ж.Ж.Варбот. — М.: Индрик, 2006. — С. 228—244.
3. Толстой Н.И. Шуликуны // Толстой Н.И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. — М.: Индрик, 1995. — С. 270—279.

4. Федоров А.И. Развитие русской фразеологии в конце XVIII — начале XIX в. — Новосибирск: Наука, 1973. — 171 с.

Скорочення словників та джерел

- Аник. — Русские пословицы и поговорки / Под ред. Аникина В.Н. — М.: Худ. литература, 1988. — 431 с.
- БМС — Бирих А., Мокиенко В., Степанова Л. Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник. — СПб.: Фолио-Пресс, 1998. — 704 с.
- Макар. — Макаров М. Древние и новые божбы, клятвы и присяги русские // Труды и летописи Общества истории и древностей российских. — Ч. IV, кн. 1. — М., 1828. — С. 184-218.
- Пал. — Палевская М.Ф. Материалы для фразеологического словаря русского языка XVIII века. — Кишинев: Штиинца, 1980. — 388 с.
- ППЗ — Пословицы, поговорки и загадки в рукописных сборниках XVIII-XX веков. — М.-Л.: Из-во АН СССР, 1961. — 289 с.
- ПРН — Даль В.И. Пословицы, поговорки и прибаутки русского народа. Сборник в 2 томах. — СПб: Литера — "ВИАН", 1997.
- РРЗ — Русские заговоры и заклинания. Материалы фольклорных экспедиций 1953-1993 гг. / Под ред. проф. В.П.Аникина. — М.: Из-во МГУ, 1998. — 480 с.
- Снегир. — Русские народные пословицы и притчи, изданные И.Снегирёвым. — М., 1848. — 504 с.
- СРНГ 14 — Словарь русских народных говоров. Вып. 14. Кобзарик — Корточки. — Л.: Наука, 1978. — 376 с.
- ФСМ — Фразеологический словарь русского языка / Под ред. Молоткова А.И. — М., 1986. — 543 с.
- ФСФ — Фразеологический словарь русского языка. В двух томах. Сост. А.И.Федоров. — Новосибирск: Наука, 1995.
- ФСУМ — Фразеологічний словник української мови. У 2-х кн. — К.: Наукова думка, 1993.
- Череп. — Черепанова О.А. Мифологические рассказы и легенды Русского Севера. — СПб.: Из-во С.-Петербург. университета, 1996. — 211 с.

Жуйкова М.В. Идиома (и) концы в воду в синхронии и диахронии /М.В. Жуйкова// Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – 2011. – Т. 24 (63), №1 Ч.2. – С. 81-88

В статье предложена новая версия происхождения "темной" русской идиомы (и) концы в воду, которая в XIX в. употреблялась в своем первоначальном значении, соотношенном с благополучным завершением какого-либо хлопотного дела. Предполагается, что эта идиома генетически связана, во-первых, с традиционной обрядово-календарной формулой изгнания нечистой силы (*Все бесы в воду, да и пузырья вверх*), а во-вторых, с популярными русскими паремиями двух типов: *Кто лопти плетет, тот умей и концы хоронить* и *Правду, что дугу, в воду не спрячешь: концы в воду, а середка наружи*.
Ключевые слова: идиома (и) концы в воду, паремия, синхрония, диахрония, семантика.

Zuykova M.V. Idiom "(и) концы в воду" in synchronism and diachronism / M.V. Zuykova// Scientific Notes of Taurida National V.I.Vernadsky University. – Series: Phylology. Social communications.–2011. – V.24 (63), №1 P.2. – P. 81-88

In the article the version of origin of the obscure Russian idiom "(и) концы в воду" is offered. In the 19th century this idiom was used in its primary meaning which was correlated with the successful completion of some difficult tasks and affairs. The author assumes that the idiom is genetically linked: at first, with traditional ritual expression of banishment of evil spirit, and secondly, with popular Russian proverbs of two types: *"Кто лопти плетет, тот умей и концы хоронить"* and *"Правду, что дугу, в воду не спрячешь: концы в воду, а середка наружи"*.

Key words: idiom "(и) концы в воду", paremia, synchronism, diachronism, semantics.

Стаття надійшла до редакції 3 вересня 2010 року